Література

1. *Андрій Блінов.* Інфраструктура інвестиційного процесу — система забезпечення розвитку економічної Росії.// Економіст. — 2002. — № 7. — С. 80—87.

2. Основні показники діяльності банків України на 1 жовтня 2008 року // Вісник НБУ. — 2008. — № 10 — С. 5—6

3. Статистичний бюлетень НБУ, електронне видання січень — жовтень 2008.

4. *Сорокина И. О.* Преимущества и «подводные камни» синдицированного кредитования // Финансовий менеджмент. — 2008. — № 1. — С. 105—111.

5. *Євгеній Трусов.* Фінансування інфраструктури // http://www.ipoevents.com

6. *Гайко Є. Ю.* Проектне фінансування комунальної інфраструктури: світова практика // Економіка підприємства. — 2008. — С. 145—153.

7. *Рибчук А. В.* Інвестиційний потенціал реалізації глобальних інфраструктурних проектів // Інвестиції: практика та досвід. — 2008. — № 24. — С. 7—10.

8. *Рудько-Силиванов В. В.* О механизмах финансирования крупных региональных инфраструктурных проектов // Економіст. — 2002. — № 7. — С. 80—87.

Статтю подано в редакцію 26.02.09 р.

УДК 336.77:330.322

О. А. Матвійчук, аспірантка,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СУТНІСТЬ І РОЛЬ КРЕДИТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНВЕСТИЦІЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В даній статті розглянуто сутність кредиту та його функції, а також розкрито значення та роль кредиту в інвестиційному забезпеченні національної економіки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кредит, кредитори, позичальники, проектне фінансування.

Проблема підвищення ролі банківського кредиту в інвестиційній сфері є актуальною на сьогодні і потребує комплексного наукового вивчення. Дослідження цієї теми відкриває можливос-

© О. А. Матвійчук, 2009

ті для поглиблення теоретичних пошуків щодо побудови ефективного механізму кредитування інвестиційних проектів, подальшого розширення участі фінансово-кредитних інститутів у їх реалізації в Україні. У цьому зв'язку, важливо відзначити, що саме банківські інвестиційні кредити, як джерело інвестиційних ресурсів, спроможні належним чином вплинути на стимулювання господарської активності і прискорення економічного зростання.

Необхідність забезпечення стабільного економічного зростання, структурних зрушень у національній економіці висуває на перший план проблему генерування ресурсів та їх спрямування у реальний сектор. За умов низького інвестиційного потенціалу держави, недостатнього рівня розвитку фінансового ринку, обмежених можливостей підприємств самостійно фінансувати інвестиційні проекти, роль банківської системи в активізації інвестиційної діяльності посилюється, адже банківський сектор розвивається динамічніше, ніж інші сектори економіки й залишається найбільшим сегментом фінансового ринку країни. Позитивні тенденції діяльності банків сприяють підвищенню їхньої функціональної ролі у розвитку економіки: банки, будучи посередниками в акумулюванні та перерозподілі тимчасово вільних коштів, визначають напрями й обсяги інвестування, опосередковуючи відтворювальні процеси в економіці. Втім, залишаються актуальними проблеми оптимізації кількісної структури банків, забезпечення стабільності і достатності ресурсної бази банків, створення спеціалізованих банківських установ, об'єднань, усунення територіальних диспропорцій на регіональному ринку кредитування реального сектора, які негативно впливають на розвиток банківського сектора зокрема та структурну перебудову економіки загалом.

Різні аспекти зазначеної проблематики висвітлені в працях українських учених-економістів: І. О. Бланка, Б. В. Губського, В. В. Корнєєва, Б. Л. Луціва, О. В. Дзюблюка, М. Л. Лапішко, Л. І. Нейкової, А. А. Пересади, Т. В. Майорової, А. П. Вожжова, М. І. Савлука, І. О. Лютого, А. М. Мороза, Д. Г. Лук'яненка, С. В. Науменкової, В. Д. Лагутіна тощо.

Сутність кредиту, як і його форма, постійно розвивається й ускладнюється. В основі цього процесу лежить розвиток і вдосконалення економічних відносин у суспільстві, що визначають зміни в характері формування вільних коштів, ускладнення і розширення потреб економічних суб'єктів у додаткових коштах, удосконалення організаційних та правових відносин між суб'єктами кредиту тощо. За своєю сутністю кредит — це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку

з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах зворотності, платності та добровільності. Кредитні відносини мають багато характерних ознак, які конституюють їх як окрему самостійну економічну категорію — кредит.

Кредитори — це учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності (чи розпорядженні) вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам. Кредиторами можуть бути фізичні особи, юридичні особи (підприємства, організації, установи, урядові структури тощо), держава. Особливе місце серед кредиторів посідають банки. Вони спочатку мобілізують кошти в інших суб'єктів, у тому числі і на засадах запозичення, а потім самі надають їх у позички своїм клієнтам. Тому банки можна розглядати як колективних кредиторів.

Позичальники — це учасники кредитних відносин, які мають потребу в додаткових коштах і одержують їх у позичку від кредиторів. Характерною ознакою позичальника є те, що він не стає власником позичених коштів, а лише тимчасовим розпорядником. Тому його права стосовно використання цих коштів дещо обмежені — він не може вийти за межі тих умов і цілей, які передбачені його угодою з позичальником. З цього погляду позичальник перебуває в певній залежності від кредитора. Проте це не заперечує рівноправності сторін у кредитних відносинах.

Суть кредиту проявляється в його функціях. Кредиту притаманні такі основні функції: розподільча, емісійна та контрольна.

За змістом розподільча функція означає, що з допомогою кредиту відбувається перерозподіл грошових капіталів на засадах повернення. Вона проявляється як при мобілізації грошових капіталів, що тимчасово не задіяні в господарському обороті, так і при їх розміщенні у сфери економічної діяльності. У цій функції кредит виступає лише як форма передачі капіталу з одних рук до інших. З одного боку, відбувається нагромадження грошових капіталів за рахунок реальних збережень економічних агентів.

Другою функцією кредиту є випуск грошей для обслуговування платіжного обороту — емісійна функція. Суть цієї функції кредиту випливає із функції грошей як засіб платежу. Тому можна сказати, що кредит дещо інше як гроші у функції засобу платежу. На основі кредиту здійснюється емісія грошей як платіжних засобів. Люба емісія готівкових чи депозитних грошей — результат кредитної операції. Видача позики збільшує грошову масу, що знаходиться в обігу, а погашення позики означає її скорочення. Саме методами кредитної експансії (розширення креди-

ту) та кредитної рестрикції (звуження кредиту) регулюється кількість грошей в обігу.

Контрольна функція випливає з самої природи кредиту. Вона полягає в тому, що в процесі кредитування забезпечується контроль за дотриманням умов та принципів кредиту зі сторони суб'єктів кредитної угоди. Роль кредиту як економічної категорії характеризує конкретні прояви його функцій у даному соціально-економічному середовищі.

Кредитні відносини і ринок кредитних ресурсів є органічною складовою ринкової економіки. Ринок забезпечує умови для цілеспрямованого руху кредитів у ті сфери національної економіки, де вони можуть бути використані найефективніше. В умовах ринкової економіки капіталовкладення в розвиток підприємств здійснюються, головним чином, за рахунок позикових коштів або інвестицій. Кредит прискорює процес відтворення на всіх його фазах: виробництва, розподілу, обліку і споживання. За рахунок кредитів відбувається формування основних фондів та оборотних коштів, здійснюються розрахунки між виробниками, відбувається збільшення обсягу грошової маси, яка бере участь у грошовому обігу, прискорюються процеси реального накопичення, виробничого та соціального розвитку підприємств.

За допомогою механізмів середнього та довгострокового кредитування комерційний банк може брати участь у інвестиційному процесі. Довгострокові кредити банку є однією з найпоширеніших форм цієї участі. На відміну від засновницьких операцій, використання банківського кредиту стимулює споживачів інвестицій ефективніше використовувати кошти, щоб забезпечити погашення кредиту та відсотків за його користування.

Призначенням довгострокового кредитування є впровадження прямих інвестиційних заходів, реалізації витрат на придбання елементів основного капіталу.

До об'єктів довгострокового кредитування відносяться:

- будівництво нових підприємств;
- реконструкція, технічне переозброєння й розширення підприємств;
- організація випуску нової продукції;
- придбання науково-технічної продукції, інтелектуальних цінностей та інших об'єктів власності;
- здійснення екологічних заходів.

Основними джерелами ресурсів для довгострокового кредитування можуть виступати власні кошти банку, державні кошти, а також залучені банком ресурси.

У процесі надання довгострокового кредиту потенційний позичальник, окрім стандартного переліку документів, має подати за узгодженням з банком такі матеріали:

- проектно-кошторисну документацію;
- основні техніко-економічні показники проекту;
- контракт на будівництво;
- документи на право землекористування;
- позитивне рішення екологічної експертизи;
- план технічного переозброєння.

На основі поданих документів у банку проводиться оцінка кредитоспроможності позичальника, а також попередня інженерно-економічна експертиза проекту. Спеціалісти банку визначають доцільність надання кредиту та його економічну ефективність. Також вони вирішують проблему потреби в довгостроковому кредитуванні шляхом визначення повної вартості витрат на впровадження заходів за умови, що кредит є єдиним джерелом фінансування проекту, або ж різниці між вартістю цих витрат і власними коштами позичальника, якщо існують інші джерела фінансування проекту.

Видача довгострокового кредиту може здійснюватися одночасно або поетапно (в міру виконання будівельно-монтажних робіт, придбання товарно-матеріальних цінностей тощо). Відсоткова ставка за кредит обумовлюється з урахуванням терміну позички, рівня ризику, кредитної історії клієнтів. Загальний термін користування кредитом складається з нормативного часу здійснення витрат і часу, протягом якого цей кредит повертається банку.

Деякі особливості має проектне фінансування інвестиційних проектів. Проектне фінансування — це таке фінансування інвестиційних проектів, коли основним забезпеченням наданих коштів є сам проект, тобто доходи, які в майбутньому отримає підприємство, що здійснює будівництво чи реконструкцію. Проектне фінансування ґрунтується на життєздатності самого проекту без урахування платоспроможності його учасників та їх гарантій.

При проектному фінансуванні джерелом погашення заборгованості виступають грошові потоки, які генеруються в результаті реалізації проекту. Для прийняття рішення про таке фінансування висувається вимога участі в проекті значної частки власних коштів замовника.

Розрізняють такі типи проектного фінансування:

1. Без будь-якого регресу на позичальника: банк-кредитор бере на себе весь ризик, оцінюючи лише ймовірні доходи від проекту.

2. Без регресу на позичальника в період, що йде за впровадженням проекту в експлуатацію: підрядники гарантують оплату, дотримання кошторисної вартості проекту й за певних умов відшкодовують збитки, пов'язані із затримкою введення об'єкта в експлуатацію.

3. З повним регресом на позичальника: кредитор не бере на себе ризики, а надає кошти під гарантію організаторів проекту.

Обсяги державного кредитування, напрями, а також об'єкти кредитування визначаються в Україні державною програмою економічного та соціального розвитку країни. Рішення про надання кредиту за рахунок державних коштів, а також розмір процентної ставки визначаються Національним банком України, Міністерством фінансів та Міністерством економіки. Потім НБУ укладає кредитну угоду з комерційним банком, а той, у свою чергу, — з клієнтом.

Щодо контролю за цільовим використанням державного кредиту, то його здійснює НБУ, а контроль за своєчасним поверненням коштів до бюджету — Міністерство фінансів або Головне управління Державного казначейства України.

Таблиця 1

КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЗА ДЖЕРЕЛАМИ ФІНАНСУВАННЯ ЗА СІЧЕНЬ-БЕРЕЗЕНЬ 2008 р.

	Освоєно (використано)			
	капітальні інвестиції		у т. ч. інвестиції в основний капітал	
	у фактичних цінах, млн грн	у % до загального обсягу	у фактичних цінах, млн грн	у % до загального обсягу
Всього	38 732,0	100,0	34 114,8	100,0
у т. ч. за рахунок				
коштів державного бюджету	719,7	1,9	581,8	1,7
коштів місцевих бюджетів	1098,5	2,8	1028,0	3,0

Закінчення табл. 1

	Освоєно (використано)			
	капітальні інвестиції		у т. ч. інвестиції в основний капітал	
	у фактичних цінах, млн грн	у % до загального обсягу	у фактичних цінах, млн грн	у % до загального обсягу
власних коштів підприємств та організацій	24 391,0	63,0	20 347,6	59,6
коштів іноземних інвесторів	1143,1	3,0	1089,5	3,2
коштів інвестиційних фондів	1023,5	2,6	1020,1	3,0
коштів населення на будівництво власних квартир	2171,4	5,6	2171,4	6,4
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	1983,4	5,1	1983,4	5,8
кредитів банків та інших позик	5610,6	14,5	5328,9	15,6
інших джерел фінансування	590,8	1,5	564,1	1,7

Із даних табл. 1 можна побачити, що головним джерелом капітальних інвестицій виступають: на першому місці власні кошти підприємств та організацій (63 %), на другому місці кредити банків (14,5 %).

Із даних табл. 2 спостерігається майже така ж ситуація. На першому місці по вкладенню інвестицій в основний капітал виступають власні кошти підприємств та організацій, на другому місці кредити банків та інші позики. Однак, варто зазначити, що починаючи з 2000 року інвестиції в основний капітал за рахунок власних коштів підприємств та організацій поступово зменшуються з 68,6 % у 2000 році до 56,5 % у 2007 році. В той же час вкладення інвестицій в основний капітал за рахунок кредитів банків та інших позик зростає з 1,7 % у 2000 році до 16,6 % у 2007 році.

Таблиця 2

ІНВЕСТИЦІЇ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ ЗА ДЖЕРЕЛАМИ ФІНАНСУВАННЯ

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
У фактичних цінах, млн грн								
Всього	**23 629**	**32 573**	**37 178**	**51 011**	**75 714**	**93 096**	**125 254**	**188 486**
у тому числі за рахунок								
коштів державного бюджету	1210	1749	1863	3570	7945	5077	6846	10 458
коштів місцевих бюджетів	975	1332	1365	2095	3544	3915	5446	7324
власних коштів підприємств та організацій	16 198	21 770	24 470	31 306	46 685	53 424	72 337	106 520
коштів іноземних інвесторів	1400	1413	2068	2807	2695	4688	4583	6660
коштів населення на будівництво власних квартир[1]	...	...	...	...	...	...	7019	9879
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	1176	1415	1573	1822	2577	3091	5110	8549
кредитів банків та інших позик	391	1400	1985	4196	5735	13 740	19 406	31 182
інших джерел фінансування	2279	3494	3854	5215	6533	9161	4507	7914
% до загального обсягу								
Всього	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
у тому числі за рахунок								
коштів державного бюджету	5,1	5,4	5,0	7,0	10,5	5,5	5,5	5,6
коштів місцевих бюджетів	4,1	4,1	3,7	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9
власних коштів підприємств та організацій	68,6	66,8	65,8	61,4	61,7	57,4	57,8	56,5
коштів іноземних інвесторів	5,9	4,3	5,6	5,5	3,6	5,0	3,7	3,5
коштів населення на будівництво власних квартир	…	…	…	…	…	…	5,6	5,2
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	5,0	4,4	4,2	3,6	3,4	3,3	4,1	4,5
кредитів банків та інших позик	1,7	4,3	5,3	8,2	7,6	14,8	15,5	16,6
інших джерел фінансування	9,6	10,7	10,4	10,2	8,5	9,8	3,5	4,2

Таким чином, можна зробити висновок, що інвестування за рахунок власних коштів підприємств поступово зменшується, в той час як роль банківського кредиту в інвестуванні набирає обертів. Кредит є дуже важливою складовою розвитку сучасної ринкової економіки. Використання банківського кредиту як джерела інвестування є одним з дієвих чинників активізації інвестиційної діяльності.

Література

1. *Захарін С. В.* Кредитування інвестиційної діяльності // Фінанси України. — 2004. — № 4. — С. 97—105.
2. *Лагутін В. Д.* Кредитування: теорія і практика. — К., 2001.
3. Гроші і кредит: Підручник / Савлук М. І., Мороз А. М. — К.: КНЕУ, 2001.
4. *Прасолова С.* Особливості формування кредитної політики банків України з довгострокового інвестування // Вісник НБУ. — 2004. — № 11. — С. 58—61.
5. *Пеньевская И. С.* Планирование инвестиций: Учеб. пособие / Международный педагогический университет. — Магадан: МПУ, 1997.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики. www.ukrstat.gov.ua.

Статтю подано в редакцію 25.01.09 р.

УДК 339.7

К. А. Бєгун,
ЗАТ «Альфа-Банк»

ФОНДОВІ ІНДЕКСИ У ФІНАНСОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ: СУТНІСТЬ, ПРИЗНАЧЕННЯ, ФУНКЦІЇ

У статті розглядається індексний інструментарій аналізу фондових ринків: подається стисла характеристика сутності і призначення фондових індексів, висвітлюється специфіка їх використання у фінансовому менеджменті.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фондовий індекс, індекс із ціновим зважуванням, індекс із ринковим зважуванням, індексне інвестування, індексний фонд, опціон на індекс.

© К. А. Бєгун, 2009